

TEXNOLOGIYA DARSLARIDA INNOVATSION METODLARDAN FOYDALANISH ORQALI O'QUVCHILARNI IJTIMOY HAYOTGA TAYYORLASH

Ibroximov Maqsadjon Axmedovich- NamDPI

“Aniq fanlar” kafedراسi o'qituvchisi

Annotatsiya: ushbu maqolada texnologiya darslarida innovatsion usullardan foydalangan holda o'quvchilarni ijtimoiy hayotga tayyorlash imkoniyatlari ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: ijtimoiy hayot, axloq, milliy g'urur, ma'naviyat, ta'lim sifati, kompetentsiya, olimlar merosi, hayotiy qadriyatlar, hayotiy ko'nikmalar.

Аннотация: в статье рассматриваются возможности подготовки учащихся к общественной жизни за счет использования инновационных методов на уроках начального образования.

Annotation: the article discusses the possibilities of preparing students for social life through the use of innovative methods in the lessons of primary education.

Ключевые слова: общественная жизнь, нравственность, национальная гордость, духовность, качество образования, компетентность, наследие ученых, жизненные ценности, жизненные навыки.

Keywords: social life, morality, national pride, spirituality, quality of education, competence, heritage of scholars, life values, life skills.

Islohotlarimizdan ko'zlangan maqsad va Prezidentimiz siyosatining bosh omillaridan biri teran fikrlovchi, o'z mustaqil dunyoqarashiga ega bo'lgan iqtidorli yoshlarni qo'llab quvvatlash va tarbiyalashdir.

Jamiyatimiz taraqqiyotining hozirgi bosqichi, texnologiya fanining xarakteri va mazmuniga, insonni hayotga tayyorlashga yuksak talablar qo'yadi. Shunga ko'ra har bir kishini hayotga tarbiyalashda aniq o'zgarishlar qilishi lozim. Har bir o'quvchida zamonaviy ishchi shaxsining sifatlarini shakllantirish uchun maktabning boshlang'ich sinflarida va hatto ilgariroq maktabgacha muassasalarda, keyinroq maktabdan yuqori sinflardagi ta'lim va tarbiyani rivojlantirish, o'z bilimlarini davom ettirishlari lozim. Butun kuch va qobiliyatlarini siyosiy bilim doiralarini kengaytirish, zamonaviy bilimlar bilan qurollantirish va mehnatni har tomonlama uyg'unlashtira olishga o'rgatishdan iboratdir. O'quvchilarni mehnatga tarbiyalash va kasbga tayyorlash vazifalari boshlang'ich sinflarda butun ta'lim va tarbiya tizimida hamda barcha o'quv predmetlari yordamida hal etiladi. Bu o'rinda mehnat darslari yetakchi rol o'ynaydi. Mehnatga axloqiy tayyorlash - o'zaro do'stona yordamni berishni, ijodiy tashabbuskorlik, tashkilotchilik qobiliyatlarini namoyish qilishni, mehnat kishilari va mehnat natijalarini hurmat qilishni o'rgatishdan iboratdir. Mehnat ta'limi va tarbiyasini tashkil etishda jamoa asosidagi mehnatni uyushtirish muhim masalalardan biridir. Zero, jamoa ishtirokida o'tkazilayotgan mehnat jarayonida o'quvchilarda do'stlik, o'rtoqlik, o'zaro yordam va hamkorlik, jamoa mehnat samaralaridan quvonish kabi xislatlar tarbiyalanib boradi. Shuningdek, ularda tashabbuskorlik, tashkilotchilik, mehnatga ijodiy yondashish, jamoa manfaatini

shaxsiy manfaatdan ustun qo'yish singari axloqiy sifatlarning shakllanishiga poydevor qo'yiladi. Mehnat jarayonida o'quvchilarda mehnat madaniyatining unsurlarini hosil qilib borish muhim talablardan biri sanaladi.

Ta'lim bilan birgalikda tarbiyani har bir xil rivojlantirish faqatgina ta'lim samaradorligini oshirishga qaratilgan yangi metod va usullarni yaratibgina qolmay, tarbiya berish jarayonida ham yangicha yondashuv, yangivha metod va usullar yaratilishi har tomonlama barkamol shaxs tarbiyalashiga zamin yaratadi. Ta'lim tizimiga qaratilgan islohotlarning ham tub zamirida shu maqsadlar mujassamlashtirilgan. Ayniqsa, texnologiya fanlari bu tarbiyaning ilk bo'g'ini hisoblanadi, ularning uzviyligi-mehnat jarayonida tarbiya, tarbiya atrofida mehnat unib chiqishi va buni o'quvchilarga dars jarayonida yetkaza olish demakdir.

Tarbiya boshlang'ich sinflardagina bo'lib qolmay, maktabgacha ta'lim muassasalaridan tortib yuqori sinflargacha tatbiq etiladi va takomillashtirilib boriladi. Toki, mehnat bor joyda tarbiyaga zamin yaratiladi va uning o'chog'i shu joydan boshlanadi, mehnatni tushuna olgan, uni amaliy shakllantirgan har qanday shaxs axloqiy, ruhiy, estetik tarbiyani ham o'zlashtira oladi. Mehnat madaniyati - bajarilayotgan ishga ongli munosabatda bo'lish, uni ilmiy jihatdan to'g'ri tashkil etilishi (puxta rejalashtirish, vaqtdan unumli foydalanish), ish o'rnini ozoda tutish, mehnat (ish) qurollariga ehtiyotkorona munosabatda bo'lish, boshlangan ishni natijalash, uning samarali bo'lishiga erishishga yo'naltirilgan faoliyat ko'rsatkichidir. Mehnat madaniyati tushunchasi o'zida yana o'quvchining mustaqil harakat olib borishini, mehnat qilishi va dam olishini to'g'ri tashkil eta olishni ham aks ettiradi. Mehnatga ongli munosabatni tarbiyalashning yana bir talabi o'quvchilarni ilm-fan, madaniyat, texnika va texnologiya borasidagi yangiliklardan boxabar etish, ularda mehnatga nisbatan qiziqishni hosil qilish, bu boradagi layoqat, qobiliyat va iqtidorlarini oshirib borishdan iborat. Mehnatga ruhiy tayyorlash - o'quvchilarning yoshiga mos keluvchi ongli va ijobiy xususiyatlarini tarkib toptirish, o'quvchilarning mehnat malaka va ko'nikmalarini egallashga qiziqishini shakllantirishdan iboratdir. O'qituvchining vazifasi o'quvchilarga yoshligidan boshlab mehnat malaka va ko'nikmalarini shakllantirish bilan birga o'quvchilarning mehnatga qobiliyatini shakllantirish, jamiyat rivojlanishi uchun ishlab chiqarishda qatnashish zarurligini tushuntirish juda muhimdir. Mehnatga ruhiy tayyorlash o'quvchilardagi turli psixologik jarayonlarni rivojlantirishni va takomillashtirishni nazarda tutadi. Bular: sezib-anglash, psixomotor, emotsional-idrok, diqqat, xotira, tafakkur- mehnatning psixologik komponentlaridir. O'quvchilarni mehnatga o'rgatishda uning ruhiy imkoniyatlarini nazarda tutib, hissiy bilish jarayonini takomillashtirish zarur. Bundan tashqari bolaning xotirasini o'stirish ham alohida ahamiyatga ega. Chunki, mehnat faniga oid materiallarni eslab qolish va amaliy ishlarni bajarish boshqa predmetlarga nisbatan o'ziga xos xususiyatlarga ega. Barcha yangi asboblarni, materiallarni, amaliy ishlarning nomini boshlang'ich sinf o'quvchilari predmetni ko'rib idrok etish bilan fikran biriktirib, tinglab o'rganadilar, tushunib oladilar. O'qituvchi mehnat darslarida amaliy ishlarni tushuntiribgina qolmay, balki asosiy materiallar va buyumlar namunasini, asboblarni materialga ishlov

berish usullarini, ish bosqichlarining izchilligini ko'rsatadi. Shu bois mehnat ta'limida eshitish, ko'rish xotirasi va harakatlanuvchi xotira muhim ro'l o'ynaydi. O'quvchilarda texnologiya darsidan texnologiya darsigacha yangidan-yangi bilim va ko'nikmalar mujassamlashib boradi, ularni esa anglash va xotirada saqlab qolish kerak. Texnologik ta'limini to'g'ri tashkil etish o'quvchilarni qiyinchiliklarni yengishga, qo'yilgan maqsadga erishish yo'lida qat'iyat bilan mehnat qilish, boshlangan ishni chalatashlabketmay, balki oxirigayetkazishga o'rgatish lozim. Bu o'rinda o'quvchilarda ijobiy natijalar: mehnatdan quvonish, lazzatlanish va qoniqish hissiyotlarining namoyon bo'lishi juda muhimdir.

O'quvchilarni mehnatga amaliy tayyorlash.. Shuningdek, bu bilim kerakli amaliy ish bosqichlarini qanday va qaysi izchillikda amalga oshirish, qanday asboblarni qo'llash va uning sabablarini anglashga ko'maklashadi. O'quvchilarni mehnatga amaliy tayyorlash mehnat ta'limining muhim omillaridan biridir. U o'zaro bog'langan bir nechta elementlardan: oddiy asbob va moslamalardan foydalana bilish, u yoki bu materialga ma'lum izchillikda ishlov bera olish, yo'l qo'yilgan xatoni o'z vaqtida aniqlash va to'g'iray olish kabilardan tarkib topadi.

Texnologik ta'limning mazmuniga muvofiq o'quvchilar mazkur yosh uchun qulay bo'lgan materiallarga ishlov berish, qo'llaniladigan oddiy asbob va moslamalardan foydalanish malaka va ko'nikmalarini egallaydilar. Oddiy asbob va moslamalar maxsus asbob va moslamalarning bosh asosi hisoblanadi. O'quvchilar ta'lim jarayonida va darsdan tashqari sharoitlarda mehnatning ijtimoiy jamiyatda tutgan o'rni va rolini, inson kamolotini ta'minlash omili ekanligini, shaxsning qobiliyati va iqtidorini mehnat jarayonida takomillashib borishini hayotiy misollar yordamida bilib olishlari lozim. Mehnat ta'limi va tarbiyasini tashkil etishda bugungi kunda an'anaviy va noan'anaviy shakllardan foydalanilmoqda. Xususan, mehnat bayramlari, ishlab chiqarish ko'rgazmalari, hashar, "Mohir qo'llar" tanlovi, "Quvnoq shahar ustaxonasi", "Yosh radiotexniklar to'garagi" va ijodiy markazlar faoliyati, shuningdek, ustozshogird an'analari asosida faoliyat olib boruvchi yakka tartibdagi kasb-hunar ta'limi va boshqalar. Mehnat tarbiyasi to'g'ri yo'lga qo'yilgan ta'lim muassasalarida o'quvchilar maktabga kelgan dastlabki kunlardan o'zlarining yosh va psixologik xususiyatlariga mos mehnat faoliyatiga jalb qilinadilar. Bunda ular o'z-o'ziga xizmat qilish borasidagi eng oddiy yumushlarni bajaradilar (chunonchi, sinf xonasi ozodaligini saqlash, o'quv qurollarini ta'mirlash, kitoblarni yelimplash, o'quv anjomlarini darsga tayyorlash va hokazolar). Mehnatga ruhiy, axloqiy va amaliy tayyorlash jarayonida o'quvchilarda mehnatsevarlik, mehnatni tashkil etish jarayonida intizomga bo'ysunish, maqsadni amalga oshirish yo'lida shijoat, qat'iyat ko'rsatish, axloqiy-irodaviy xususiyatlar tarbiyalanib boradi. Mehnat ta'limi vazifalari haqida gapirilganda, o'quvchilarda mehnatsevarlik, mas'uliyat, intizomlilik, burch hissi, jamoatchilik hissini tarbiyalashni tilga olmaslik mumkin emas. Shu bilan birgalikda mehnat odamlar tirikchiligining moddiy va ma'naviy ta'minotining vositasi, jamiyat taraqqiyotining eng muhim omilidir.

O'quvchilarni barkamol shaxs bo'lib voyaga yetishida mehnat ta'limining roli ko'p qirralidir. Texnologiya o'quvchilarning bilim olishiga intilishlarini qo'zg'atuvchi vositagina emas, balki uning manbayi hamdir. Darslarning jihozlanganligi o'z mehnati uchun shaxsiy mas'uliyatni, mehnat madaniyatini tarbiyalashda katta ahamiyatga egadir. Agarda bolalar yomon jihozlangan sinfda, qo'pol, og'ir va yoshlariga nomunosib asboblardan shug'ullansalar ish natijalari ko'ngildagidek bo'lmaydi. Agarda bola har bir qadamda tartiblilikka, aniqlikka rioya qilish lozimligiga ishonch hosil qilmasa, bolalarni tarbiyalashda muvaffaqiyatga erishish haqida gapirish qiyin. Mehnat malaka va ko'nikmalari u yoki bu mehnat jarayonida belgilangan tartibga va harakat izchilligiga rioya qilish kerakligini muntazam tushuntirib borish bilan birga bo'ladigan ko'p mashq qilishlar natijasida tarkib topadi. O'quvchilar o'rtasida yo'lga qo'yilgan o'zaro yordam esa, ularda do'stlik, birodarlik, umumlashish, jamoatchilik kabi fazilatlar tarbiyalaydi. Ta'lim muassasalarida mehnat ta'limi va tarbiyasini olib borish maxsus dastur asosida amalga oshiriladi. Texnologiya fani dasturi namunali xususiyatga ega. Unda maktab, o'qituvchi va o'quvchilar mehnat faoliyatini baholash bo'yicha ta'lim va tarbiya natijalariga nisbatan davlatning minimum (eng kuchli) talablar aks etadi. Mehnat tarbiyasi jarayonida bu boradagi bilim, ko'nikma va malakalarga ega bo'lish maqsadning o'zigina va pedagogik faoliyatning yakuniy mahsuli emas, balki eng muhim insoniy layoqat — mehnat qilish layoqatini rivojlantirish uchun vosita hisoblanadi. Shu bois bugungi kunning 175 talabi mehnat ta'limini tashkil etishda reproduktiv metodlar rolini kamaytirib, yuksak darajadagi mantiqiy fikrlash hamda yaratuvchanlik asosini hosil qiluvchi faol tadqiqot metodlaridan foydalanish hisoblanadi.

REFERENCES

1. Ibroximov M.A. Texnologik ta'lim yo'nalishi talabalarida ijtimoiy kompetentlikni rivojlantirishning pedagogik mexanizmlarini takomillashtirish. Monografiya. – Namangan: “Fan ziyosi” nashriyoti, 2022 yil. – 120 b.
2. Axmedovich, I. M. (2024). Xorijiy tadqiqotlarda bo'lajak pedagoglarning kasbiy faoliyatini ijtimoiy kompetentlik asosida rivojlantirish zaruriyatlari. *Science and innovation*, 3(Special Issue 41), 446-449.
3. Ibrohimov, M. (2021). Study about cognitive linguistics. *Форум молодых ученых*, (4 (56)), 19-23.
4. Mamatxonovich, X. F., Erkinjonovna, S. Z., Tolibjon og, G. S., & Kosimovich, U. S. (2024). Applications of mathematical models in the teaching of mathematics: perspectives for geography majors. *Научный Фокус*, 1(11), 449-452.
5. Muzaffarkhujayevna, M. S. (2021, December). ISSUES OF TEACHING MATHEMATICS IN SECONDARY SCHOOLS. In *Archive of Conferences* (pp. 69-70).
6. Ibroximov, M. A. (2023). Professional ta'lim yo'nalishi talabalarining ijtimoiy kompetentlikni rivojlantirishda ta'lim va amaliyot integratsiyasi. *Academic research in educational sciences*, 4(TMA Conference), 175-179.

7. Murtozayeva M.M. Ta'lim jarayonini ijtimoiy pedagogik loyihalashtirishda innovatsion usullar. – Toshkent: “Fan va texnologiya”, 2017. – 160 b.

8. Мухитдинова, Ж. Р. (2022). Приоритетные направления развития творческого потенциала молодежи. In Социально-экономическое развитие региона: опыт, проблемы, инновации (pp. 85-89).

10. Ibrohimov, M. (2021). Study about cognitive linguistics. Форум молодых ученых, (4 (56)), 19-23.

11. Abdugaffor Khurmamatov, Abdurahim Matkarimov, Alisher Auesbaev, Usnatdin Utegenov Results Of Experiments On Studying The Composition And Purification Of Technical Water Of Oil And Gas Processing Plant // Processes of Petrochemistry and Oil Refining 2023.- №4

12. А.Маткаримов Применение технологии проблемного обучения в преподавании основ безопасности жизнедеятельности. Проблемы науки 2017.- №7 (20)

13. А.Маткаримов Измерение и контроль вибраций при производственном процессе. Достижения науки и образования 2017.- №5 (18)